

Unt tõi operisse draamalavastaja haaret

Heili Vaus-Tamm

Sirp, 17 juuni 2005

A. Rubiņšteini ooper "DEEMON", dirigent ERKI PEHK, lavastaja MATI UNT. Osades Laimonas Pautienius, Teele Jõks, Leonid Savitski, Roland Liiv jt, Pärnu Linnaorkester. 31. V Endla teatris.

Eesti muusikateatris sünnib viimasel ajal märkimisväärseid lavastusi, kus on nauditavaid hääli, tugevaid osatäitmisi ja, mis eriti rõõmustav, järjest tõusvat lavastajarolli. Just viimase osas on "Deemon" tõeline saavutus. Nii meie ooperimaastikule kui Mati Undile endale. "Deemoni" kaasajastatus, lisategelase (Deemoni naisabiline) sissetoomine, lavakujunduse taandumine pimedust värvivaks valgusrežiiks aga oli algusest peale ja igal tasandil uudne ning haarav. Võrreldes Mati Undi eelmise muusikalavastusega, muusikali "Aidaga", oli see määratu samm edasi.

Elvise soenguga Deemon

Meelelisust, mis algselt ka Deemonit köitis ja temas igatsuse sureliku naise vastu äratas, oli Tamara sõbrannade jõeäärses stseenis küllaga. Isegi naljakalt – olenevalt koorinaiste "säärejooksust" – varieerus särgi pikkus. Seal tundiski Tamara esimest korda, et mingi Võim teda jälgib ja oma müstilisusega hirmutab. "Võim" ise kõrgus pooleldi suitsu mähkununa lava kohal rõdul, kohati andis pimedusse hajunud Deemoni sealviibimisest aimu vaid tumeda prilli välgatus.

Deemon oli lavastuses musta läiknahka riietatud Elvise soenguga mees – ilmselgelt harjunud elus kõike saama ja kõiki kamandama. Laseb pulmade eelõhtul Tamara peigmehel surra. Ei, oma käsi ta ei määri: et asi kindel oleks, tulistab püstolist juba hääbunud noort aadlikku platvormtallaga saabaste ja musta miniga saatana saatjanna. Noor, blond, seksikas. See tumm tegelane toob lavale oma ootamatuses rabava, aga psühholoogiliselt põhjendatud ja mõjuva allteksti.

Kusjuures ta on igas vaatuses erinev. Pulmade ootusstseenis lamaskleb valges liibuvast ballikleidis mustal kirstul, kloostriavaatuses ilmub meditsiinitöötaja kitlis halastajaõena.

Tamara läheb kloostrisse, kus aga rahu ei leia, sest mälestus kummalisest jõust jälitab teda aina. Ja ta tuleb – enne pakkus maailma valitsejanna kohta, oli enesekindel ja külm. Nüüd aga piinlev, oma võimust lahtiütlev, vaid armastust janunev mees. "Kuula mind ära, olen siin ja armastan sind, olen su ori," anub ta naist. Tamara seisab liikumatult publikule üli lähedale (üle orkestriaugu) toodud serval. Pimeduses vilavad paanikas vaid ta silmad, mis Deemonit ei näe. Mees aga seisab tema selja taga. Libretos suudleb Deemon korra naist, mispeale viimane sureb (Ingel päästab ta deemoni käest), kibestunud Deemon pöördub aga kurjuseriiki tagasi.

Lavastajad hädas armastusega

Unt aga toob äkki mängu nukud, nii et ainsa suudluse asemel mängivad peategelased nukud teineteist leebelt embama. Lermontov on halastamatu, lubab Deemonile õnne vaid üheks suudluseks. Unt on veelgi halastamatum ja jätab sellegi ära. Siin tekib vastuolu muusikaga, sest Rubiņšteini muusika on sel hetkel siiras ja meeletu. Ei kõla mingit võõristust, mis sellist ärapööramist õigustaks.

Ooperilavastajad on reeglina hädas kahe asja näitamisega: tihedasti esineva suremise ja armastamise teatud etapiga. Lavastajad kipuvad sisulise kulminatsiooni, mis muusikas võimsalt kohab, mingiks pärsitud mänguks keerama. Ja ooperimuusikat vastuvõtval ning lavalt adekvaatset ootaval inimesel hakkab paha – lõpetamata emotsioon.

Unt aga tegi revanši ja pani lavastusliku rõhu sinna, kuhu poleks oodanudki. Raevunud Deemon tahab lõpuhetkedel publikusse viskuda, abilisest halastajaõde hoiab teda tagasi ja talutab minema.

Kokkuvõttes väga hea lavastus: ootamatu, kaasaegne, väljendusvahenditelt terav. Uskumatu valgusreži, mis löi kõik meeleolud ja kujundas kõik interjöörid – seda võis vaid hämmastusega jälgida.

Lauljate valik oli meie viimase aja tippooperite laadis: peategelasteks külalised, kõrvalrollides meie endi parimad. Leonid Savitski oli vana teenrina ületamatu. See roll ilmselt ei vajanud eriti paindlikku lavalisust, mille puudumine Savitski muidu alati laitmatu vokaaliga esitust allapoole tõmbab. Kui Savitskit on ennegi korduvalt külalislauljatega koos laulma palutud, siis Teele Jõks ja Merle Silmato on selles suhtes uustulnukad. Jõks veenis hingestatud esituse ja korraliku vokaaliga, Silmato purjakil amm oli koloriitselt mängitud ja hästi lauldud. Dirigent Erki Pehki pooleldi peast dirigeerimises oli tavatut andumust ning emotsionaalsust.

Külalistest näitas Sergei Gaidei peigmees Sinodali rollis küll ilusat särava tenori häälematerjali, kuid ilmselt oli tervisel mingi probleem, mis hääles tunda andis. Lätlase Roman Polissadovi korraliku isa Gudali kõrval särasid peaosalised leedulane Laimonas Pautienius ja moskvalanna Anastasia Bakastova. Pautieniusse sügav volüümikas bariton ja Bakastova eriti piano'des lummas õrn habras sopran andsid kokku kõlapaleti, mis kandis keelatud armastuse magusvalusat hõrkust.